

Z domova a ze zahraničí

Alena Ježková

Seminář o úřední kontrole krmiv

Na konci listopadu loňského roku se v budově MZe ČR uskutečnil seminář Úřední kontrola krmiv, jehož pořadatelem byl Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský. Seminář se setkal se zájmem odborné veřejnosti z řad zástupců krmivářské praxe i státní správy. Účastníci semináře vyslechli sedm zajímavých a aktuálních přednášek.

Přítomné uvítal ředitel Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělského (ÚKZÚZ) Bc. Zdeněk Mach, který zdůraznil důležitost sledování kvality krmiv pro bezpečnost potravin. Uvedl, že sloučením ÚKZÚZ se Státní rostlinolékařskou správou (SRS) v lednu letošního roku nebude činnost v oblasti kontroly krmiv nijak oslabena a bude i nadále patřit k prioritám sloučené organizace. Zástupce Ministerstva zemědělství Ing. Jiří Hojer, ředitel odboru živočišných komodit, podtrhl důležitost kontrol krmiv a vyjádřil podporu snaze o stále zlepšování úrovně krmivářství v České republice.

Analýza rizik a kontrolních kritických bodů

Ing. Prudil se zaměřil na principy a podstatu systémů HACCP, jejich legislativu a náležitosti. Uvedl, že systém HACCP je nástrojem pro vyšší bezpečnost krmiv, umožňuje provozovatelům krmivářských podniků identifikovat a kontrolovat závažná nebezpečí ve výrobním procesu. Systém HACCP je založen především na prevenci v průběhu výrobního procesu, nespolehá na prověřování výrobního procesu. Principy analýzy rizik a kritických kontrolních bodů (HACCP) v krmivářské praxi jsou obsaženy v nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1831/2005. Provozovatel by měl podle nařízení zjišťovat veškerá rizika, která vyžadují prevenci,

vylovení nebo snížení na přijatelnou úroveň, zjišťovat kritické kontrolní body v kroku nebo krocích, kde je kontrola nezbytná pro prevenci či vyloučení rizika nebo jeho snížení na přijatelnou úroveň, stanovit v kritických kontrolních bodech kritické limity oddělující přijatelnost od nepřijatelnosti pro prevenci, vyloučení nebo snížení zjištěných rizik, stanovit a provádět účinné monitorovací postupy v kritických kontrolních bodech, stanovit nápravné opatření v případě, že monitorování ukáže, že se kritický kontrolní bod vymyká kontrole, a stanovit postupy k ověření toho, že uvedená opatření jsou úplná a fungují účinně a také stanovit dokumenty a záznamy úměrné povaze a velikosti krmivářského podniku k prokázání uplatňování opatření. Jak řekl Ing. Prudil, je pro používání HACCP zásadní vedení dokumentace a záznamů. Je nezbytné pro podnik samotný, pro kontrolní auditní organizace a musí být jasně stanoveno, jak dlouho se budou záznamy uchovávat. Jako příklady dokumentace uvedl vlastní plán HACCP, pracovní instrukce a záznamy o školení, záznamy o sledování a prováděných kontrolních opatřeních, o prováděných nápravných opatřeních, o validacích, verifikacích, revizích a změnách plánu HACCP a zápisy z jednání týmu HACCP.

Pozor na křížovou kontaminaci

Ing. Fiala přednášel o dekontaminačních programech, o postupu úřední kontroly

při křížové kontaminaci krmiv. Cílem kontroly, která vloni probíhala první rok, je posouzení technologie výroby krmných směsí a její schopnosti uplatnit dekontaminační program a zabránit tak křížové kontaminaci. Tato nová kontrola může významně přispět k bezpečnosti krmiv nás. Pozornost je přitom zaměřena na doplňkové látky s reziduálním efektem, na kokcidiostatika a léčiva. Posuzování obsahu kokcidiostatik se řídí směrnicí EP a R 2002/32/ES ze dne 2. 5. 2002, o nežádoucích látkách v krmivu. Tato směrnice má v příloze I. uvedeny maximální obsahy nežádoucích látek a její součástí jsou povolené doplňkové látky v necílových krmivech jako následek nevyhnutelné křížové kontaminace. Protože křížovou kontaminaci nelze zcela vymýtit, byla stanovena jako přijatelná kontaminace kokcidiostatiky hladina 1 % v krmivech pro finální kategorie zvířat a pro kategorie zvířat a pro zvířata kontinuálně produkující potraviny. Pokud jde o legislativu v oblasti medikovaných krmiv, je situace podle Ing. Fialy značně nepřehledná a komplikuje život jak výrobcům, tak kontrolním orgánům. Evropský legislativní dokument, upravující nejvyšší povolené limity kontaminace léčiv, nebyl dosud přijat. Proto byl v České republice po koordinaci postupu ÚKZÚZ a ÚSKVBL (Ústav pro státní kontrolu veterinárních biopreparátů a léčiv) stanoven maximální tolerovatelný limit obsahu

Z domova a ze zahraničí

Ing. Michal Beránek

medikační účinné látky na 1 % v celé šarži následně vyrobené krmné směsi. Kontrola přenosu křížové kontaminace je prováděna od roku 2013, a to jedenkrát ročně u provozů, které používají doplňkové látky ze skupiny kokcidistatik a histomonostatika nebo krmné směsi medikují léčiv. Při kontrole je hodnoceno nastavení a plnění dekontaminačního programu provozu a to dodržování řazení výroby, postupy čištění linky, dodržování frekvence čištění, použití proplachových materiálů a komplexnost dekontaminačního programu. Následuje odběr vzorku krmné směsi, vyrobené v první míchačce následující po výrobě krmné směsi s kokcidistatiky nebo léčiv. Po dokončení výroby krmiva se odebírá vzorek z celé vyrobené šarže. Pokud nevyhovuje vzorek z první míchačky, protože překročil stanovené limity, je provozovateli uloženo zvláštní opatření zavést účinné postupy dekontaminace. ÚKZÚZ následně ověřuje splnění opatření úředním odběrem, a pokud je výsledek vyhovující, je zvláštní opatření zrušeno. V případě, že by byl výsledek pozitivní a opatření nebylo splněno, řeší se případ ve správním řízení a je uloženo nové zvláštní opatření. Jak Ing. Fiala řekl, pokud při kontrolách vidí, že se provozovatel snaží opatření uvést do praxe, nezahajují správní řízení a problém se obejde bez pokuty. Ale v případě, že se provozovatel staví k věci laxe, je situace jiná a zahájí se správní řízení. Pokud se stane, že limitům nevyhovuje vzorek z celé šarže, je provozovateli ulo-

Ing. Miroslav Florián, Ph.D.

ženo zvláštní opatření vedoucí k omezení nebo zákazu použití nevyhovující směsi a řeší se ve správním řízení. Provozovatel ve spolupráci s inspektorem ÚKZÚZ zjišťuje příčiny křížové kontaminace. Do postupu patří kontrola dodržení dekontaminačního programu, stanovení a kontrola kritických míst technologie, kontrola dodržení programu řazení výroby a případného použití prachu a odrolu v další výrobě. Ing. Fiala představil výsledky kontrol křížové kontaminace odebraných vzorků z výroben krmných směsí. Za loňský rok inspektoři odebrali z první míchačky pro posouzení obsahu kokcidistatik 28 vzorků, z nichž 27 je již vyhodnocených a pouze dva z nich byly nevyhovující. Pro posouzení křížové kontaminace v případě léčiv bylo odebráno 19 vzorků a dosud je vyhodnoceno 13 z nich, z nichž dva vzorky byly pozitivní. Na závěr Ing. Fiala řekl, že nový kontrolní postup ÚKZÚZ přispívá k udržení nezávadnosti všech částí šarže vyráběných krmných směsí. Nízký podíl zjištěných nevyhovujících vzorků křížové kontaminace je dokladem technologické kázně provozovatelů a dodržování stanovených postupů.

Mobilní výrobní krmiv také podléhají kontrole

Mobilním výrobnám krmiv se věnoval Ing. Michal Beránek a specifikoval odpovědnost provozovatelů a systém kontrol mobilních výroben. V současné době je u nás registrován 31 právní subjekt provozující mobilní mícháren a mobilních zařízení je 64

Ing. Vendula Šubrtová

a počet mícháren na provoz se pohybuje průměrně mezi dvěma a čtyřmi. Pokud bychom výrobní členili podle působnosti regionálních poboček ÚKZÚZ, je v Praze a středních Čechách 11 výroben, v jižních Čechách 24, v západních dvě, na Vysočině šest, na jižní Moravě 11 a na severní Moravě deset mobilních výroben. Za období registrace od platnosti zákona o krmivech byly mobilní výrobní registrovány na různé typy činností, a to na výrobu krmných směsí pro hospodářská zvířata, hospodářská zvířata mimo přežvýkavce, pro přežvýkavce, ryby, domácí zvířata či masožravá kožešinová zvířata. Při kontrolách registrace registračních podmínek upravených na kategorii zvířat podle nařízení ES/767/2009, o uvádění na trh a používání krmiv na zvířata určená k produkci potravin, a to všechny druhy mimo přežvýkavce, přežvýkavci a ryby a dále pro zvířata neurčená k produkci potravin, kam patří zvířata v zájmovém chovu a kožešinová zvířata. Tato změna má charakter aktualizace a nebude tedy zpoplatněna. Problémovými otázkami mobilních výroben jsou podle Ing. Beránka vzhledem k jednoduchosti zařízení zajištění typu výroby vhodného pro skot a prasata. Protože zařízení jsou jednoduchá a není možno použít tukování, nástřiku a granulace. Dalším problémem je vstupní kontrola surovin a odpadů, a také díky poměrně malé přesnosti většiny zařízení kontrola kontaminace při použití doplňkových látek. Pro výrobu krmných směsí pro drůbež jsou

mobilní výroby méně vhodné, protože se v nich používá více doplňkových látek. V případě, že mobilní míchárna je provozována držitelem registrace, nese jako prvovýrobce veškerou odpovědnost za vlastní výrobu krmiv, čistotu zařízení, kvalitu dodávaného krmiva a případné používání doplňkových látek, a dalších rizikových krmiv. V pracovním postupu HACCP se musí pojmenovat možná rizika při používání doplňkových látek, a pokud toto nebezpečí není zhodnoceno, nesmí se v mobilní míchárně používat.

Za použití doplňkových látek zodpovídá také provozovatel mobilní mícháreny. Použitím doplňkové látky se rozumí její dávkování do směsi, zajištění homogeneity, trvanlivost a krmivářské kvality. Kontrola se bude zaměřovat na výrobní postup mobilní mícháreny (navážky jednotlivých krmných surovin, navážky doplňkových krmiv, doba míchání, kontrola čištění míchacího zařízení), na dokumentaci, rizikovou analýzu a HACCP a homogenitu. Homogenita se stanovuje podle nařízení EP a R 183/2005 o hygieně krmiv, příloha II, a metoda stanovení homogenity je k dispozici na webových stránkách ÚKZÚZ. Vzorky budou při kontrolách odebrány za účelem kontroly přítomnosti doplňkových látek a dodržování jejich limitů, ověření homogeneity, ověření kontaminace nežádoucími a zakázanými látkami. Za finální směs přitom odpovídá provozovatel mobilní mícháreny, a pokud se odebírají jednotlivé komponenty, zodpovídá za ně ten, kdo je dodal. Prvovýrobce registrovaný jako výrobce krmiv si může mobilní míchárenu krmiv pronajmout a bude registrován jako výrobce krmiv pro vlastní potřebu na mobilním zařízení. Kontrola prvovýrobce probíhá jako v případě ostatních výrobců krmiv. Zaměřuje se na časové plány, kontrolu dodávaných krmiv včetně označení a na kontrolu čistoty mobilní linky. Pokud prvovýrobce používá doplňkové látky, musí zavést HACCP. Součástí kontroly prvovýrobce je kontrola skladování vstupních surovin a doplňkových krmiv, vyrobeného krmiva a kontrola skladové dokumentace, evidence a označování doplňkových krmiv. Vzorky se budou odebrat pro cílenou kontrolu a monitoring a ověření kontaminace. Za finální směs odpovídá prvovýrobce. Na závěr přednášky Ing. Beránek shrnul cíle těchto postupů, odběrů vzorků a dalších kontrol mobilních výroben krmiv a řekl,

že cíl není nutit prvovýrobce k registraci jako výrobce krmiv pro vlastní potřebu na mobilních míchárnách, ale stanovit odpovědnost při výrobě krmiv na mobilních výrobních. Záleží na výrobcích, zda se rozhodnou sami registrovat, nebo se vystaví riziku postihu za činnost bez registrace. Cílem je stanovit odpovědnost při výrobě krmiv na mobilních míchárnách a je vhodné nechat na prvovýrobci, zda se rozhodnou sami registrovat, opustí praxi „papírového“ pronájmu mícháren nebo se vystaví riziku postihu za činnost bez registrace.

V současnosti u nás působí 64 mobilních mícháren

Foto Lukáš Rytina

Dioxiny v krmivech

Důležitou problematikou dioxinů v krmivech, jejich kontrolou a také legislativou (nařízení 225/2012) se ve své přednášce zabýval Ing. Miroslav Vyskočil. V úvodu se zmínil o jejich výskytu, negativním dopadu na lidské zdraví, o přenosu dioxinů z krmiva do potravin (maso, mléko, vejce). Dále se zaměřil na nařízení komise č. 225/2012, kterým se zpřísnily podmínky pro provozy uvádějící na trh výrobky získané z rostlinných olejů a směsných tuků k použití v krmivech. Mění se jím příloha II nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 183/2005, pokud jde o schvalování provozů, které uvádějí na trh výrobky získané z rostlinných olejů a směsné tuky k použití v krmivech, a pokud jde o zvláštní požadavky na výrobu, skladování a přepravu olejů, tuků a výrobků z nich získaných a na zkoušení obsahu dioxinů. Důvodem vzniku nařízení bylo několik případů kontaminace potravin dioxiny prostřednictvím

krmiv během několika posledních let. Povinnost schválení se týká provozů, které za účelem uvádět na trh výrobky k použití v krmivech provádějí jednu nebo více z následujících činností, a to zpracování surových rostlinných olejů, výroba mastných kyselin z tuků, výroba bionafty a mísení tuků. V ČR je dosud schváleno šest provozů. V nařízení jsou také požadavky na oddělené skladování v provozech, které mísí tuky, pokud uvádějí na trh výrobky ke krmnému použití, které se skladují odděleně od ostatních výrobků, a v ozna-

čení musí být jasně uveden účel užití. Stanovuje se minimální frekvence laboratorních zkoušek na sumu dioxinů a PCB s dioxinovým efektem pro zpracovatele surových rostlinných olejů, výrobců živočišných tuků, rybího tuku. Pravidelná kontrola na obsah dioxinů se provádí u výrobců, dodavatelů a dovozců krmných produktů, u krmných surovin s vyšším obsahem tuku, s minerálním původem nebo sušených. Kontroly se provádějí u doplňkových látek a jejich premixů a krmných směsí. Podle Ing. Vyskočila bylo naplánováno, že pro rok 2013 se odebere 39 vzorků, dosud je analyzován 31 a ani jeden z nich nebyl nevyhovující v obsahu dioxinů. Limity obsahu dioxinů jako sumy polychlorovaných dibenzo-para-dioxinů (PCDD) a polychlorovaných dibenzofuranů (PCDF) a suma dioxinů a PCB s dioxinovým efektem jsou dány směrnici EC 32/2002 a jejich rozmezí je 0,75–20 ng WHO-TEQ/kg podle druhu krmiva.

Z domova a ze zahraničí

Výsledky úředních kontrol

Ředitel odboru zemědělské inspekce Ing. Josef Svoboda, Ph.D., prezentoval výsledky úředních kontrol ÚKZÚZ za rok 2013, jejich rozsah a zaměření. Uvedl nejčastěji zjišťovaná porušení při kontrolách a na závěr příspěvku podal informace o počtech sankčních správních řízení. Postupy úředních kontrol jsou uvedeny v novele nařízení 882/2004 o úředních kontrolách, mezi jejíž problémové oblasti podle Ing. Svobody patří zpoplatnění kontrol, delegované a implementované akty a existence druhého znalce. Kontroly prvovýrobci se prováděly v rámci předpisů cross compliance podle nařízení EP a Rady (ES) č. 178/2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinářského práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin, dále nařízení EP a Rady (ES) č. 999/2001 o stanovení pravidel pro prevenci, tlumení a eradikaci některých přenosných spongiformních encefalopatií a také nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1831/2003 ze dne 22. září 2003, kterým se stanoví požadavky na hygienu krmiv. Zákon 552/1991 Sb., o státní kontrole, platil pouze do roku 2013 a úpravou pravidel od roku 2014 se zabývá zákon 255/2012 Sb., který se mimo jiné týká úkonů předcházejících zahájení kontroly (kontrolní orgán může provádět před zahájením kontroly úkony, jejichž účelem je opatření podkladů pro posouzení zda zahájit kontrolu a navazuje-li na tyto úkony kontrola, mohou sloužit skutečnosti takto získané jako podklad pro kontrolní zjištění, povinné osoby (povinná osoba je povinna poskytnout kontrolujícímu součinnost potřebnou k výkonu kontroly, nelze-li tuto součinnost zajistit prostřednictvím kontrolované osoby) a předání protokolu kontrolované osobě (protokol o kontrole se vyhotoví ve lhůtě 30 dnů ode dne provedení posledního kontrolního úkonu, ve zvláště složitých případech do 60 dnů a stejnopis protokolu o kontrole doručí kontrolní orgán kontrolované osobě). Probíhaly také úřední kontroly výroby krmiv, jejich uvádění do oběhu atd. U prvovýrobci bylo naplánováno celkem 471 kontrol a do 25. listopadu 2013 jich bylo provedeno 451. U výrobců krmných surovin, krmných směsí, doplňkových látek či premixů v mobilních výrobních, u dovozců, distributorů i dodavatelů, stejně jako u dopravců bylo za loňský

rok provedeno 2019 úředních kontrol a s kontrolami u prvovýrobci jejich počet činí celkem 2460. Bylo zjištěno 99 porušení, nejvíce v obecných (28) a zvláštních (14) požadavcích na označování krmných surovin a směsí a ve zpracování zavedení a dodržování HACCP (11). U těchto 99 zjištění (tj. 4 % všech kontrol) byla nařízena zvláštní opatření v 64 případech a podány podněty ke správnímu řízení ve 24 případech.

Hodnocení vzorků krmiv

Na informace o výsledcích analýz krmiv se zaměřila Ing. Vendula Šubrtová. Do poloviny listopadu bylo odebráno přes 1650 vzorků ke stanovení jakostních i bezpečnostních znaků. Z tohoto počtu zatím 133 vzorků nevyhovělo. Analyzovány byly krmné suroviny (obiloviny, olejiny, minerální suroviny, živočišné moučky atd.), krmné směsi pro hospodářská i domácí zvířata, doplňkové látky a premixy. U obilovin bylo odebráno celkem 169 vzorků pšenice, ječmene, žita, ovsa, tritikale, kukuřice a výrobků z nich, jako jsou otruby, kličky a sladový květ z České republiky, lihovarské výpalky Polska, rýže z Itálie a Bulharska. Stanovovaly se jakostní znaky a nežádoucí látky (mykotoxiny, pesticidy, GMO, těžké kovy, zakázané inhibitory) a požadavkům vyhověly všechny kontrolované vzorky. V případě olejnin bylo odebráno 79 vzorků sóji, řepky, slunečnice, bavlníkového semene a výrobků z nich z ČR, Brazílie, Německa, Polska, Řecka, Španělska i Malajsie. Stanovovaly se podobné znaky jako u obilovin a i tady vyhovělo 100 % vzorků. Všechny odebrané vzorky vyhovovaly požadavkům také v případě minerálních surovin. Nejvíce pochybení bylo zachyceno u premixů (deklarované jakosti nevyhovělo 12 vzorků ze 60) a krmných směsí pro prasata (39 vzorků z 310 odebraných) a drůbež (20 nevyhovujících vzorků z 208 odebraných), většinou šlo o porušení jakostních znaků, překročení limitů doplňkových látek nebo kontaminaci kokcidostatiky. Byly odebírány rovněž vzorky krmiv pro domácí zvířata (92 původem z ČR, Belgie, Německa, Itálie, Kanady, Nizozemska, Polska, Srbska, USA a Španělska a 17 z nich nevyhovělo požadavkům na jakostní znaky a obsah stopových prvků.

Novinky v kontrolách

Závěrečnou přednášku o novinkách v úředních kontrolách krmiv plat-

ných pro rok 2014 měl Ing. Miroslav Florián, Ph.D. Věnoval se rovněž hodnocení úrovně provozů i otázce placení nevyhovujících vzorků. Nový bude systém kritérií, podle kterých se bude hodnotit systémová rizikovitost provozů. Pro rozdělení provozů do skupin bude kritériem typ provozu, používání kokcidostatik, používání živočišných mouček, zpracování potravin ke krmení, objem výroby. Pro zařazení do rizikové analýzy bude rozhodovat jednak hodnocení provozu inspektorem, dále výsledky analýzy vzorků a výsledky předchozích kontrol. Podle intenzity kontrol budou provozy rozděleny na ty se sníženou intenzitou (špičkové provozy), se základní intenzitou (standardní provozy) a zesílenou intenzitou kontrol (slabší provozy). Staronovým opatřením je účtování plateb za nevyhovující vzorky krmiv, které bylo znovuzavedeno novelou zákona 91/1996 o krmivech. Podle Ing. Floriána zbývá jen rozhodnout, zda se bude účtovat vždy majiteli krmiva, nebo u balených krmiv s neporušeným obalem výrobcem krmiva. Další změny kontrolního řádu se týkají předávání zpráv a protokolů z kontrol, které se musí předat kontrolované osobě, povinné osobě se může protokol doručit jen v případě zmocnění kontrolovanou osobou a pokud není na místě ani jedna z nich, doručí se protokol do datové schránky kontrolované osoby. Kontrolním řádem je také zavedena možnost úhrady za vzorky, které jsou při kontrole odebrány. Pokud se kontrolovaná osoba nevzdá práva na úhradu odebraných vzorků, má na ni právo. ÚKZÚZ ale počítá se vstřícností krmivářských provozů, i když některé drahé doplňkové látky mohou být relevantní. Výsledky analýz vzorků jsou zveřejňovány na webu ÚKZÚZ od listopadu 2013. Výsledky jsou samozřejmě anonymní, ale držitel protokolu o kontrole dokáže svůj vzorek identifikovat a získat tak informace pro plánování změny výroby ke zlepšení kvality apod. „Kontroly krmiv budou i dále jednou z klíčových oblastí činnosti ÚKZÚZ jako nástroje pro posílení bezpečnosti potravin a bude se kontrolovat kvalita krmiv také proto, aby nedocházelo ke klamání spotřebitele,“ uzavřel Ing. Florián.

Kontakt na autorku:
alena.jezkova@profipress.cz